

TUINEN

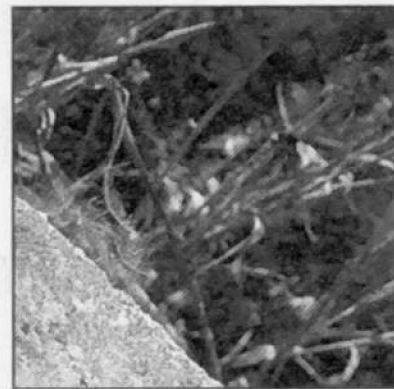
‘De chaos is een rijke bron van mogelijkheden’

MARJO VAN SOEST
FOTO'S HANS VAN DEN BOGAARD

■ *In Frankrijk noemen ze hem Le baron des mauvais herbes, in Duitsland der Öko-Spessvogel, hier kennen we hem als de wilde tuinman uit Oranjewoud, still going strong. Twintig jaar geleden lanceerde hij zijn ideeën over de laat-maar-groeienuin. Louis G. Le Roy is nu achtenzestig jaar, gepensioneerd leraar creatieve vakken, en heeft nog niets van zijn gedrevenheid verloren. Op zijn weiland in Mildam laat hij puin storten en bouwt hij aan zijn ecokathedralen.*

‘**L**aten we het over één ding eens zijn,’ zegt hij al na een minuut. ‘Als we ’t moeten hebben over de natuur, laten we het dan niet hebben over de plantjes en de bloemetjes en de bijtjes. Wij mensen hebben op aarde wel meer te doen dan daarover te leuteran. Dan moeten we het hebben over natuurlijke processen. Heeft u mijn stuk goed gelezen?’ De toon voor de eerste helft van het gesprek is gezet. Voor hem op tafel ligt een kleurenfoto van een dame in een schitterende bloementuin. Hij wijst ernaar en zegt: ‘Of een huisje leuk tussen de bloemen in staat, dat heeft niets met natuur te maken. Die mevrouw daar in dat volkstuintje zit te midden van een *diversiteit*. Ze heeft alles op esthetische wijze bij elkaar gezet: daar de monnikskap, daar de gele lis. Prima, daar ben ik niet tegen. Ik constateer alleen een feit. Maar als u van mij verwacht dat ik een verhaal houd over hoe een mooie tuin eruit moet zien, dan bent u bij mij aan het verkeerde adres. Ik ben niet geïnteresseerd in een mooie tuin.’ We zitten in zijn werkkamer in Oranjewoud. Op tafel staat een deel van zijn opmerkelijke glascollectie, afkomstig uit alle delen van de wereld, in alle kleuren en vormen. Tegen de wanden enkele van zijn grote schilderijen van dat glas, onderdeel van een reeks. Een mooie verzameling, merk ik argeloos op, wijzend naar de schalen, vazen, flessen en siervoorwerpen. Fout. Een verzameling veronderstelt een diversiteit,

terwijl zijn glas een complexiteit vertegenwoordigt. Net zoals zijn land in Mildam, waar hij nu al dertig jaar bouwt aan zijn ecokathedralen, en de tuin achter het venster van zijn werkkamer. Daar staan niet zomaar willekeurige plantjes en dingetjes bij elkaar, daar is in de loop der jaren iets gegroeid, een organisch geheel. De tuin rondom zijn huis, ooit voorbeeld voor heel vooruitstrevend Nederland van hoe een ecologische tuin eruit hoort te zien, nadert het venster als een oprukkende linie van takken en bladeren. Ooit werd ook hier puin gestort om hoogteverschillen te scheppen. Dat is nu bedekt met vele soorten struiken, planten en plantjes, bijzondere mossen. Nu en dan verplaatst Le Roy eens een tak, of legt wat afvalhout neer. Wieden of snoeien doet hij nooit, gereedschap gebruikt hij evenmin. Alle planten mogen zich uitleven.

Hij volgt mijn blik, zegt: ‘Dit is de enige tuin in Nederland waarin nooit wordt gewerkt. Praktisch niet. De natuur doet het allemaal zelf. Als u in maart komt, is het hier bijna leeg. Vervolgens komen er allerlei soorten planten op, die verdwijnen ook weer allemaal in het systeem. En volgend jaar komt de hele zaak weer aanzetten.’ Maar dan krijg je toch een totalitair bewind van brandnetels en paardebloemen. Wat doet u met de woekeraars? Hij laat een kort, vermoeid lachje horen. Weer zo’n sukkel uit de stad. Het antwoord komt op doceertoon. ‘Woekeraars zijn planten die binnen een *one layer*-systeem woekierend optreden. Als je een gebied laat uitgroeien tot een hoog complex systeem, kijk naar mijn tuinen, kijk naar het tropisch regenwoud, dan krijg je geen overheersing meer. Daar komen steeds nieuwe activiteiten. De woekeraar gaat er op lange termijn uit, want hij krijgt tegenspel. Maar het kost tijd, en geduld. De planten moeten met elkaar tot een gemeenschap komen. Ik heb geen plan gemaakt voor deze tuin. Ik zet tienduizend dingen uit en ik ga zitten. Dan gaan er honderden dingen gebeuren. Maar je moet wel de chaos aandurven. De chaos is een rijke bron van mogelijkheden.’ Midden tussen zijn haag van wilde rozen staat een gele Amerikaanse aronskelk die in het voorjaar bloeit met enorme bloemen. Die staat er al twintig jaar, vertelt Le Roy. Daarnaast groeien heel fijne plantjes, stinsplanten, die staan er ook al heel lang. Brandnetels, als die twintig jaar bezig zijn, dan gaan ze vanzelf weg. Woekeraars be-

staan niet – voor wie geduld heeft. Hoe kunnen anders zijn stinsplantjes overleven? Maar zo lang wil niet iedereen wachten, op- per ik. ‘Prima, ik gun ieder het zijne. Mensen streven een bepaald plaatje na. Het moet mooi zijn en het moet zo snel mogelijk klaar. Maar het kost tijd om mooie dingen tot stand te brengen. Kathedralen zijn ook organismen die gegroeid zijn. Hoe denk je anders dat in zo’n klein Frans dorp tussen de kippenrennen zo’n fantastisch bouw- werk kon ontstaan? Het begon ermee dat de bevolking generaties lang tegen de fun- deringen aan zat te kijken. Dat wil ik u ook tonen in Mildam: de man begint met een kaal stuk grasland – en moet je zien wat er nu staat. Vlakui zeggen: het bestaat niet dat het gemaakt is in zo korte tijd. Dan zeg ik: ik heb ook nooit geweten

Ruim dertig jaar geleden kocht Le Roy in Mildam een vier hecta- ren groot stuk weiland, door hem ironisch ‘cultuursteppe’ ge- noemd. Hij beplante het gebied, naar eigen zeggen zoals een marktkoopman zijn waren etaleert: vol- strekt willekeurig, en strooide overal zaden. Vervolgens bouwde hij met blote handen, zonder architect, zonder bouwtekening, zijn eigen mooie grote atelier, dat later het centrum van zijn te bouwen ecokathedraal moest worden. Een waterpas was niet no- dig; voor de juiste lijnen verliet hij zich op

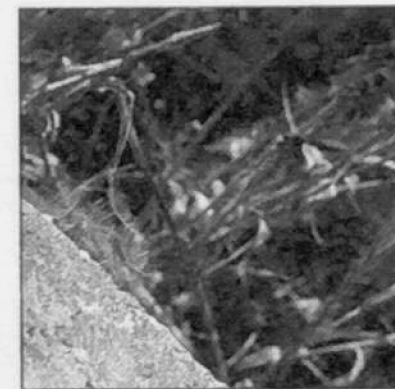
de torenflats in de verte. Toen hij ‘klaar’ was – het woord is in Le Roy-verband natu- urlijk ongepast – liet hij het gebied ver- wilderen. Enkele jaren later kreeg hij de ge- meente Heerenveen zover dat ze gratis de hele fundering van de oude gevangenis op zijn land lieten storten. Hij zette planten tussen de steenformaties, strooide er zaad over en wachtte weer een paar jaar. De na- tuur ging haar gang. Kalkspecie tussen de stenen spoelde uit. Le Roy: ‘Alles groeide door elkaar heen en naar elkaar toe. Tussen het atelier en een oorspronkelijk stukje ber- ken-eikenbos liet ik een kleine waterpartij uitgraven die nu tienmaal zo groot is. Alle structuren gingen zich onderling verweven. Schoonheid verdween om plaats te maken voor nieuwe, zo u wilt esthetische waarden. Schoonheid is vergankelijk. Alles is en blijft in beweging.’

Het was de Belgische chemicus en Nobel- prijswinnaar Prigogine die met zijn studie over het ontstaan van complexiteit in sa- menhang met ruimte en tijd voor Le Roy de volgende bouwfase inluidde. Wat kan één mens in ruimte en tijd presteren? Deze vraag van Prigogine drong zich steeds ster- ker aan Le Roy op. Hij nam het besluit om de wilde tuin in Mildam als fundering te beschouwen voor de bouw van een eoka- thedraal: een ruimtelijke structuur die zich eindeloos in ruimte en tijd kan ontwikke- len, op basis van een onderlinge samenwer- king tussen mensen, planten en dieren. ‘En zonder hulp van machines. Ik heb alles op dat land met mijn blote handen versleept en gebouwd. Het is niet dat ik tegen ma- chines ben, maar ik gebruik ze niet. Ik kan- tel die brokken puin gewoon. Hoe dacht je dat ze vroeger piramides bouwden?’

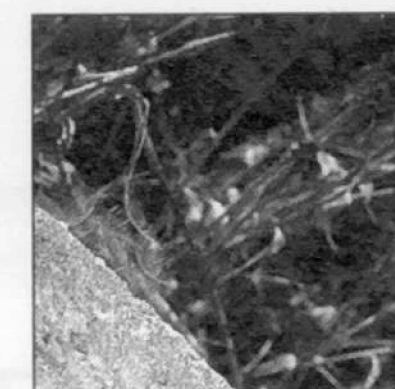
Louis Le Roy: ‘Ik heb alles versleept met mijn blote handen. Hoe dacht je dat ze vroeger piramides bouwden?’

Hij klopte nogmaals aan bij de gemeente Heerenveen. Of ze zo vriendelijk wilden zijn voortaan het stratemakersafval niet op de ge- meentelijke stortplaats te deponeren, maar op zijn lap weiland. In oktober 1983 reed de eerste tientonner zijn land op, tot op de dag van vandaag zijn er zevenhonderd gevolgd. Alles te zamen daalde een zeventuizend ton zware mix van stoepranden, klinkers, basalt- blokken en rioolbuizen op Le Roys land neer. Het karwei kon beginnen. Inmiddels zijn er op zijn land uitgestrekte stenen terrassen ontstaan, metershoge to- rens opgestapeld en grote waterpartijen verwerkt. ‘En altijd kijken de mensen ter- sluiks om zich heen om te kijken waar de machines staan. Maar er zijn geen machi- nes. En dan zeggen ze: dat u op uw leeftijd zo’n gigantische berg afval wilt verwerken, daar kunnen wij begrip voor opbrengen. Maar dat u het zevenhonderd maal achter elkaar wilt doen en dat zolang u leeft wilt blijven doen – daar kunnen wij met de pet niet bij. Dan voer ik maar weer aan dat ik mijn werk als een vorm van *jogging* be- schouw. Ik ben nog maar pas begonnen, begin voor mijn gevoel dagelijks opnieuw en het hele project kost mij geen cent. En ik wijs erop dat ecokathedralen kunnen mee- helpen het leefmilieu te verbeteren. Als u ziet wat voor een enorm energieverlies wij lijden door mensen aan de kant te zetten met de mededeling: ga maar fietsen, of naar de Galápagos. Terwijl er duizenden zijn die zeggen: ik zou zo graag een bijdrage leveren. Nee, zegt de planoloog, ik heb dit systeem al voor honderd procent uitgekiend en daar kom jij niet tussen. Wat een bekrompen- heid. We hebben tijd en geld over, zitten met werkloosheid, een jeugd die zich ver- veelt. Laat ze een ecokathedraal bouwen. De mens moet weer drager worden van een natuurlijk proces. Dat is goed voor het mi- lieu ook, want zure regen krijgt hier geen vat op. Die is alleen slecht voor monocultuur, maar die vind je niet op mijn land.’ Mevrouw Le Roy noodt voor de lunch: pannekoeken en soep. Onder het eten be- kent ze ‘zo hier en daar wel eens een tak weg te snoeien’. En toch ook te kunnen ge- nieten van een nederig detail uit het barse geheel rond haar huis. Waarom kom ik niet eens terug in het voorjaar, de botanische rozen zijn dan zo prachtig. Le Roy bromt wat boven zijn soep. Het gesprek komt op erkenning. In het bui- tentland wordt hij overstelp met concrete eerbewijzen. Hier is hij ereburger van Heerenveen. ‘Zodat ze kunnen zeggen: we hebben hem alle eer gegeven. Ik zie het toch als een vorm van afkopen. Le Roy mocht zo hier en daar een stukje openbaar groen aankleden, maar als de buurtbewo- ners daar met hun draai gevonden hadden, kwam er weer een of andere wethouder die bang was dat het zaakje uit de hand ging lo- pen. Zeiden ze: ja, maar we kunnen hem niet zomaar de straat opsturen. Nou weet je wat, we maken hem ereburger.’ Op weg naar zijn land, samen op de fiets van Oranjewoud naar Mildam: ‘U vindt me zeker een eigenwijs projectiel. Ik word ook wel eens moe van dit alles. Ik heb honder- den lezingen gegeven in heel Europa. Ze nodigen me nog steeds uit, maar om nu voor de honderdste keer het verhaal te ver- tellen en dat te horen te krijgen: heel inte- ressant, maar we doen er niets mee. Ik heb

een eredoctoraat in Braunschweig vanwege mijn werk. Met de mededeling: maar je werk voeren we niet uit. Ik krijg overal ere- medailles, maar achter me zuigen ze m’n hele corpus leeg. Alle projecten waar ik mee bezig was, zijn door de politie weer verwijderd, opgeruimd, afgebroken, weg. Of ik ontmoedigd ben? Lief dat u het vraagt, maar nee. Ik werk. Ik bouw op mijn privé-terrein die beroemde kathedraal in Mildam. Vrij voor iedereen te bezichtigen. Over zoveel tijd bouwen ze er een hek om- heen. Dan moet iedereen entree betalen.’

We lopen over het groene pad in de rich- ting van de torens. Rechthoekige massie- ve bouwwerken van negen meter hoog. Alle stenen staan los, er is geen cement aan te pas gekomen, maar ze staan ook onwrikbaar vast. Ze zijn opge- bouwd uit oude straattegels; de massieve kern bestaat uit willekeurige brokstukken, laag op laag gestapeld en sluitend, als delen van een legpuzzel. Voor de buitenkant ge- bruikte hij tegels waarvan minstens twee zijden onbeschadigd waren. Ondanks het feit dat de zijanten licht naar binnen hel- len – een opzettelijk effect – zien ze er oer- stevig uit. ‘Je kunt ze door hun gestapelde constructie als watertorens beschouwen,’ legt Le Roy uit. ‘Over het hele oppervlak wordt het re- genwater naar binnen gezogen door het zand dat aan de oude tegels is blijven han- gen. Tussen de horizontale steenlagen wordt verdamping tegengegaan. Een ideale atmosfeer voor alles wat leeft en groeit.’ Aan de voet van de toren is een trapsgewijs terrasje met steenformaties in fraaie vor- men en kleuren, overdekt met een wolk van zachtroze bloemen. Mooi, laat ik me ontvallen. Dat is weer helemaal verkeerd. ‘Er is niks mooi,’ klinkt het korzelig. ‘Die plantjes interesseren me niet. Verleden jaar stond hier niks, volgend jaar staat er wat anders. Als ik moet varen op esthetische principes, ben ik verloren. Dan haalt u me uit een proces. Dan doe ik niets meer.’ Maar als we ons een weg banen door een dicht woud van kleeftkruid, brandnetels en prikkende braamtakken en ik minutenlang zonder morren in het gefilterde licht achter hem aan zwoeg, wordt hij weer wat milder, en wijst zowaar iets moois aan: ‘Hier, de witte kastanje. De *aesculus parviflora*. Een heel bijzondere jongen. Die bloeit nu. En zie je dat bessenkoraal? Rode rijkdommen! En de bergvlier, en hier: de gevlekte dove- netel. Wat u een woekeraar noemt.’

Teruglopend overzien we het kathedrale landschap van Le Roy, waar stenen vormen en bouwsels hun plaats hebben gevonden, in raadselachtige harmo- nie met de natuur. Het is meer dan een mooi plaatje, het is een duivels paradijs. ‘Hier ligt het antwoord,’ zegt hij. ‘Of weet u de vraag niet meer? Die Belgische Nobel- prijswinnaar, die wilde weten: wat kan één man presteren in ruimte en tijd. Heb ik het antwoord gegeven of niet? Twaalfduizend ton steen is hier gestort en met blote han- den verwerkt. Niemand doet me dit na.’ Het ziet ernaar uit dat het waar is. **LN**